

Odgoj u obitelji

---

autorice:

Branka Biketa Caktaš, prof., pedagoginja DV Ciciban

Senka M. Ivanušec, ravnateljica DV Ciciban

Brojna istraživanja o oblikovanju osobnosti govore o obitelji kao o najsnažnijem čimbeniku tog oblikovanja (prema pedagogu dr. Vukasoviću). Obitelj najjače djeluje u predškolsko i mlađe školsko doba, ali je njezin utjecaj iznimno bitan i dalje jer je obitelj prirodna sredina u kojoj čovjek živi i za koju je vezan od rođenja do smrti. U prvom razdoblju djetetova života, obitelj je najpogodnija sredina za razvitak i odgajanje djeteta. Obitelj djeluje vrlo snažno na dječje emocije i na razvijanje toplih ljudskih odnosa.

Prirodna je i društvena funkcija roditelja da djeci prenesu najbolje od svog tjelesnog, intelektualnog, moralnog, emocionalnog života. Veliki pedagozi govore da dijete gleda na život kroz prizmu obiteljskog života i da mu je obitelj ogledalo života. Međusobni odnosi roditelja i drugih članova obitelji privlače njegovu pozornost - dijete ih promatra, prihvaća i oponaša. U obitelji se formiraju djetetovi društveni stavovi, navike za red i rad i društveno ponašanje. Roditelj je najbliži krvni srodnik - on se brine o svom djetetu trajno, daruje mu svoju ljubav i nježnost, druži se s njim, igra i raduje. Zajednički život, zajednički interesi, zajedničke radosti i problemi, ljubav roditelja prema djeci i djece prema roditeljima, čvrsto ih međusobno povezuje i stvara posebne mogućnosti odgojnog djelovanja. Velike mogućnosti odgojnog djelovanja potvrđuje i činjenica da su djeca najviše vezana uz obitelj u najranije doba kada su i najosjetljivija za odgojne utjecaje i kada se postavljaju temelji buduće osobnosti. Stoga je obitelj prva prirodna škola humanizacije mladog čovjeka.

Odgoj počinje u obitelji - u njoj se rađa novi život i u njoj započinje proces ljudskog razvitka i oblikovanja. U prirodnim uvjetima života, u obiteljskom domu započinje proces socijalizacije - tu dijete upoznaje druge ljude, uspostavlja prve kontakte, prihvaća načine i razvija navike kulturnog ponašanja.

U obitelji dijete čini prve korake u život. Mladom ljudskom biću potrebna je pomoć i podrška u razvitku. Samo roditelji i intimni obiteljski odnosi mogu imati toliko razumijevanja i strpljenja, upornosti, suosjećanja, odricanja i nesebične pomoći djeci u procesu njihova razvitka.

Preduvjet dobrog obiteljskog odgoja su skladni (ne savršeni, jer takvih niti nema) obiteljski odnosi. Oni osiguravaju stabilnost obitelji, ugodnu i privlačnu atmosferu za sve članove. Skladan, uravnotežen i harmoničan obiteljski život, međusobna ljubav i povjerenje izvanredno pozitivno djeluju na oblikovanje osobnosti djeteta.

Shvaćanja o odgoju djece mijenjala su se kroz povijest, a i danas su različita u različitim dijelovima svijeta. Na promjene koje su se zbivale u tom području zaslužne su znanstvene spoznaje iz područja pedagogije i psihologije te drugih srodnih znanosti. Konvencija o pravima djeteta (1989.) problematizirala je dječja prava i nastoji ih zagarantirati svakom djetetu. No, i danas smo svjedoci, usprkos nastojanjima znanosti, da se dječja prava krše i ne poštuju. Odrasle osobe odgovorne su za to da se dječja prava poštuju jer su ona i nastala iz potrebe da se posebno istaknu dječja prava s obzirom na tjelesnu i psihičku nezrelost djece. Život u skladu s dječjim pravima koja proizlaze iz njihovih potreba potrebno je organizirati i u samoj obitelji, a postupci koji roditelji primjenjuju prema svojoj djeci utječu na formiranje njihovog odgojnog stila.

Odgojni stil koji preteže u obiteljskom odgoju ima velikog utjecaja na razvoj djetetove osobnosti i na njegovo ponašanje. Obično i u većini obitelji nema čistog odgojnog stila nego različitih mješovitih tipova pristupu u odgoju. No, valja znati osnovne karakteristike pojedinih odgojnih stilova, prepoznati principe djelovanja te ako su dobri zadržati ih u odgojnom djelovanju, a ako nisu potrebno ih je osvijestiti i mijenjati.

Kruti odgojni stil karakterizira jaka moć roditelja, a emocionalni život djeteta stavlja se po strani. Dijete se često kritizira, zastrašuje i posramljuje. Uglavnom se ističu negativne strane djeteta i „sve ono što dijete nije dobro napravilo“. U autoritativnom odgojnom stilu prisutno je kažnjavanje, veliki dio komunikacije između roditelja i djeteta svodi se na zapovijedanje i naređivanje, a ako se zapovijed moćnijeg, dakle, roditelja ne izvrši slijedi kazna. Kao rezultat takvih obrazaca roditeljskog ponašanja djeca su uplašena, teško se uključuju u igru, gube povjerenje u okolinu te stječu lošu sliku o sebi.

Djeca mogu pokazati nepoželjne i neprihvatljive oblike ponašanja kad nisu s roditeljima. Djeca koja žive u takvom okružju često su pred roditeljima poslušna i to iz straha od roditeljske kazne. Zbog nesigurnosti u roditeljsku ljubav sklona su promjenama raspoloženja, povučena su i bojažljiva, a može se pojaviti i agresivnost. U slučaju prisile i tjelesnog kažnjavanja, djeca u ponižena, nezadovoljna, nepovjerljiva, niske razine samopouzdanja. Takva djeca često se brinu kako će udovoljiti roditeljima, a ne riješiti neki problem koji im je na putu.

Ravnodušni odgojni stil obuhvaća takve odnose u kojima dijete ima previše slobode te nema postavljene granice između dobrih i loših postupaka. Kod roditelja je prisutna emocionalna hladnoća, a time dijete ne osjeća ljubavi, sigurnost i zaštitu od roditelja. Djeca koja rastu u takvom okružju mogu postati neprijateljski raspoložena i često pružaju otpor pravilima ponašanja u grupi pa ih vršnjaci mogu odbacivati što uzrokuje njihovu manju društvenu uspješnost.

Popustljivi odgojni stil karakterizira često popuštanje djetetovim prohtjevima, odnosno roditelj ne razlikuje djetetove želje i potrebe. Roditelji ne nastoje biti dosljedni u pristupu djetetu pa mu ponekad istu stvar ili aktivnost odobravaju, a ponekad zabranjuju. Dijete ne nazire odgojne granice i zbunjuje se. Takvo postupanje s djetetom može razvijati nesigurnost djeteta i nisku razinu samopoštovanja, a moguće su pojave dječje impulzivnosti i agresije kao rezultat nejasnih ili nepostojećih granica.

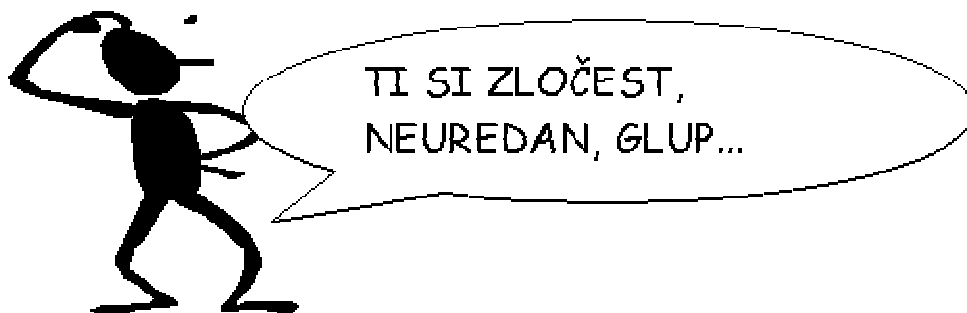
U **demokratskom odgojnom stilu** roditelj i dijete grade pozitivan odnos. Prema djetetu, iskazuju se osjećaji, ljubav i toplina, a dijete se prihvaća onakvo kakvo jest. Ovaj odgojni stil najpogodniji je za razvoj djeteta. U demokratskom odgojnom stilu kažnjavanje se izbjegava, traže se optimalna rješenja i puno se razgovara sa djetetom. Dijete suodlučuje što želi raditi, roditelji mu pružaju izbor između dobrih i kvalitetnih aktivnosti. Dijete se uključuje u život obitelji i na taj način ispunjavaju se djetetove potrebe, potreba za ljubavlju i pripadanjem, potreba za igrom i zabavom, potreba za slobodom, potreba za osjećajem uspjeha i postignuća. Roditelji koji primjenjuju demokratski odgojni stil znaju da nisu savršeni te da mogu pogriješiti u odnosu s djetetom. Svojim primjerom roditelji uče djecu razgovarati i pregovarati o raznim situacijama, ali i to da svatko može pogriješiti i da je važno grešku uvidjeti i pronaći načina kako je ispraviti. Dijete odgajano demokratskim odgojnim stilom gradi visoko samopouzdanje, ima pozitivnu sliku o sebi, može se uživjeti u osjećaje drugih. Demokratski odgojni stil pokazao je dugoročno najbolje odgojne učinke - djeca slobodno i spontano izražavaju svoja razmišljanja i emocije. Imaju dobro razvijene društvene vještine i dobre odnose sa vršnjacima koji ih prihvaćaju. Osim toga, pokazalo se da djeca odgajana po načelima demokratskog odgojnog stila lakše prebrode stresne i frustracijske situacije.

Kako postupati s djecom u različitim, svakodnevnih situacijama u obliku „instant“ primjenjivih recepata za roditelje - nema. Odgojni postupci (isto kao i obrazovni) u velikoj mjeri ovise o individualitetu djeteta pa je najbolje rješenje osloniti se na poznavanje djeteta pa tek onda odlučiti o odgojnom postupku. Općenito, većina stručnjaka smatra da treba podržavati ponašanja koja cijenimo kod djece (primjećivanjem, konkretnom pohvalom), a na neprikladna primjereno reagirati. Primjerena i optimalna reakcija odrasle osobe ovisi o samom djetetu, ali i o odrasloj osobi (karakteristike ličnosti, stres itd.) i o situaciji u kojoj se neko ponašanje zbiva. U obzir treba uzeti djetetovu kronološku dob, temperament djeteta, njegove razvojne potrebe i mogućnosti. Raspon reakcija odrasle osobe tada će se kretati od skretanja pozornosti ili zamjene motiva do individualnih razgovora s djetetom u kojima će se nastojati pobuditi djetetovo razumijevanje određene situacije ili aktivnosti. Za uspješan odgoj u obitelji važan je dogovor roditelja (skrbnika) o odgojnim granicama. Tijekom djetinjstva dijete nastoji ispitati granice koje pred njega postavljaju njegovi najbliži i to je posve normalno. Bitno je da su odgojne granice postavljene razumno i u skladu s razvojnim potrebama i mogućnostima djeteta te da štite njegov osobni integritet.

Djetetu je nužan osjećaj sigurnosti. Odrasla osoba mora mu reći i pokazati što je poželjno i prihvatljivo ponašanje, a neke upute o tome ponekad je potrebno puno puta ponoviti sve dok ih dijete ne prihvati i usvoji. Pri tome valja imati na umu dosljednost. Ako svom djetetu danas nešto dopustite i na to gledate s odobravanjem, a sutra mu istu takvu aktivnost strogo zabranite zato što ste umorni ili neraspoloženi, takav oblik ponašanja odrasle osobe može zbunjivati dijete i ono neće znati što se od njega očekuje. Dugoročno, takve akcije odrasle osobe mogu uzrokovati nesigurnost djeteta.

NE NAPADAJTE DIJETE - NAPADNITE PROBLEM! Uvijek treba imati na umu da nikada ne smijemo napadati dijete kao osobu, nego problem (prema riječima dr. sc. D. Maleš). Neprimjereno postupanje odrasle osobe može imati dugoročne posljedice po dijete.

NE GOVORITE DIJETETU DA ONO NIJE DOBRO.

Ovakve izjave direktno šalju djetetu poruku da je zločesto. Riječ zločesto je vrlo gruba i ako je pomno analizirate (zlo - čini - često), uočiti ćete da je toliko ružna da se zapravo ne može odnositi na djecu (iako se često koristi).

NEMOJTE POSRAMLJIVATI, POTCJENJIVATI, PONIŽAVATI DIJETE:

Poruke ovakvog tipa dijete doživljava vrlo duboko. Djetetu se ruši samopouzdanje i pozitivna slika o sebi.

NEMOJTE GA USPOREĐIVATI S DRUGIMA:

TVOJA SESTRA MI TO
NIKAD NE BI PRIUŠTILA

Ne zaboravite da je vaše dijete posve jedinstveno i neusporedivo niti s jednim drugim bićem (čak niti s braćom i sestrama). Djeca prolaze kroz iste ili slične razvojne faze, ali se svako dijete razvija svojim vlastitim tempom. Roditelj mora prihvatiti svoje dijete onakvim kakvim ono jest.

NEMOJTE UPOZORAVATI SAMO NA NEDOSTATKE:

TI NIKAD NE URADIŠ
NIŠTA DOBRO!

Potrudite se da u djetetu vidite što više lijepih i dobrih osobina koje ćete njegovati i poticati jer želite da ih dijete zadrži i kad odraste. Ako smatrate da dijete nije nešto učinilo kako treba, recite mu to konkretno, ali isto tako konkretno pohvalite nešto što želite da vaše dijete nastavi činiti (pr. „Danas mi se sviđjelo kako si s Anom podijelio svoje igračke! Bio si pravi prijatelj!”)

INIKAD, ALI BAŠ NIKAD NE RECITE DJETETU (ČAK NI U ŠALI):

NE VOLIM TE!

U svakom trenutku dijete se treba osjećati voljeno i željeno, čak i kad se ljutite na njega. Imate se pravo ljutiti na svoje dijete (to je ljudski), ali i dijete ima pravo biti voljeno (potreba za emocionalnom vezom djetetu je jedno od temeljnih potreba i prava).

Mnogi roditelji danas imaju brojne obveze. Rijetke su obitelji koje se odlučuju da jedan od roditelja ili skrbnika isključivo zbog odgoja djece ostaje kod kuće. Takve pojave u prošlosti (pa čak i nedavnoj) bile su vrlo česte. Današnja obitelj obično je sastavljena od roditelja i djece pa izostaje pomoć drugih srodnika. Roditelji su uglavnom zaposleni i većini njih ostaje vrlo malo vremena oslobođenog poslovnih obveza. Svi bi oni željeli što više vremena provoditi sa svojom djecom, no jasno je da dio dana moraju

posvetiti drugim područjima svog života. Preporuka suvremenim obiteljima glasi da vrijeme koje im je na raspolaganju s djecom provedu na kvalitetan način - opuštena igra (koja će pozitivno djelovati i na dijete i na roditelja), šetnje prirodom, zajedničko čitanje, sportske aktivnosti, kreativne aktivnosti itd. Bitno je da se roditelj prepusti druženju s djetetom i da dijete osjeti da je voljeno i prihvaćeno.

Dječji vrtić Ciciban

Senka Ivanušec, ravnateljica

Branka Biketa Caktaš, prof.

<http://www.ciciban.net/index.php?page=odgoj-u-obitelji>